

Maria Jazowska-Gumulaska

***Na jubileusz stulecia
„nowego” schroniska
nad Morskim Okiem***

„Pamiętnik Polskiego Towarzystwa
Tatrzańskiego”. T. 15–16: 2006–2007,
Kraków 2007

Towarzystwo Tatrzańskie powstałe w 1873 roku jest najstarszym towarzystwem naukowym reprezentującym nauki o Ziemi, związanym ściśle z geografją i turystyką. Statut Towarzystwa zakładał m.in. „umiejętne badanie Karpat, a w szczególności Tatr i Pienin oraz rozpowszechnianie zebranych o nich wiadomości; zachęcanie do ich zwiedzania i ułatwiania przystępu do nich i pobytu”. Już od 1876 roku Towarzystwo wydawało periodyk naukowy – „Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego”. Od 1896 do 1920 roku wydano w Krakowie 38 tomów tego znaczącego pisma z dziedziny turystyki, krajoznawstwa, taternictwa, speleologii, geologii, geografii, klimatologii, a także botaniki, zoologii, historii, etnografii, językoznawstwa i ochrony przyrody. Swoistą inkrustację stanowiły też utwory beletrystyczne i poetyckie oraz bogata ikonografia, w tym: wartościowe heliograviury, portrety, rysunki, fotografie obiektów sakralnych, schronisk turystycznych, zamków, wyrobów rzemiosła artystycznego, widoków i panoramy górskiej. Znaczną część zawartości rocznika stanowiły sprawozdania Towarzystwa Tatrzańskiego. Skrupulatną analizę ilościową zawartości przeprowadził w ostatnim tomie „nowego” „Pamiętnika Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” Józef Durden, podając, iż wielkość działów sprawozdawczych wahała się od 20 do 120 stron, a w obrębie wydanych 38 tomów zajęły one 2701 stron. Działy publicystyczne zajmowały od 17 do 216 stron, zamieszczono w nich 379 artykułów, opracowań, notatek i utworów literackich o łącznej liczbie 3463 stron. Nie numerowano wkładek z górkimi fotografiami (zob. „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego”. t. 15–16, s. 132, 144–145). Autor artykułu wymienił ponadto redaktorów, członków komisji redakcyjnej oraz liczne grono autorów artykułów bogatej i zróżnicowanej tematyki na łamach rocznika.

We wstępie do *Bibliografii Pamiętnika Towarzystwa Tatrzańskiego*, sporządzonej przez Kazimierza Polaka, a wydanej w 1981 roku Jacek Kolbuszewski nazwał „Pamiętnik” magazynem turystyczno-literacko-artystycznym i uznał go za swoisty tekst „górskiej kultury naukowej, literackiej i artystycznej”. Rozbudowane hasła encyklopedyczne poświęcone rocznikowi zamieszczone są w *Wielkiej encyklopedii tatrzańskiej* oraz *Wielkiej encyklopedii gór i alpinizmu*.

Kontynuacją „Pamiętnika Towarzystwa Tatrzańskiego” stały się w 1923 roku „Wierchy” z podtytułem „Rocznik poświęcony górom i góralszczyźnie”, powołany z inicjatywy członków Oddziału Lwowskiego, tym razem już Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (zmiana nazwy od 1920 r.) i wydawany jego staraniem do 1927 roku we Lwowie, a następnie w Krakowie. Tomy 1–3 (1923–1925) wydał Oddział Lwowski PTT, tomy 4–10 (1926–1932) Zarząd Główny PTT razem z Oddziałem Lwowskim, tomy 11–19 (1933–1949), Zarząd Główny PTT. Pierwszy redaktor „Wierchów” Jan Gwalbert Pawlikowski wypracował profil pisma. Zaczęły w nim dominować tematy z dziedziny geologii, antropogeografii, gospodarki wodnej, klimatologii, speleologii, ochrony przyrody i środowiska. Współpraca Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego z Polskim Towarzystwem

Krajoznawczym od lat 30. XX wieku doprowadziła do utworzenia Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w 1950 roku, które przejęło wydawanie „Wierchów”.

9 grudnia 1988 roku po kilkuletnich staraniach m. in. turystów górskich z różnych ośrodków w kraju zarejestrowano w Katowicach „nowe” Towarzystwo Tatrzańskie, w czerwcu 1989 roku agendy zarządu przeniesiono do Krakowa, a w październiku na pierwszym zjeździe delegatów w Zakopanem uchwalono m. in. zmianę nazwy na Polskie Towarzystwo Tatrzańskie z siedzibą w Krakowie. Prezesem zarządu został Maciej Mischke, a sekretarzem Barbara Morawska-Nowak. PTT wydaje od 1992 roku „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” jako rocznik kontynuujący idee i tradycje periodyku z przełomu XIX i XX wieku o urozmaiconej tematyce związanej z Tatrami i innymi górami, z Zakopanem, z dawnym i obecnym PTT.

W roku 2007 ukazał się tom 15–16 „nowego” Pamiętnika pod redakcją Stefana Maciejewskiego oraz Barbary Morawskiej-Nowak, jako redaktora prowadzącego. Tematem głównym tych łączonych numerów jest 100-lecie „nowego” schroniska nad Morskim Okiem. Zawartość treściową periodyku otwiera reprodukcja cyklu pięciu sonetów Adama Asnyka, które były wydrukowane w tomie I „Pamiętnika...” z 1876 roku oraz artykuł Antoniny Sebesty o odpowiedzialności jako naczelnej wartości etyki ludzi gór, kształtującej charaktery. W dziale pierwszym, zatytułowanym: *100 lat „nowego” schroniska*, zamieszczono trzy artykuły. Pełen ciepłych wspomnień jest tekst Krystyny Saługi-Dąbkowskiej o spotkaniach Seniorów Taternictwa na przełomie maja i czerwca w schronisku, na które przybywają tak bliscy sobie, zaprzyjaźnieni, miłośnicy Tatr z różnych miast Polski, ale i innych krajów a nawet z dalekich kontynentów. O wieloletnich gospodarzach schroniska: Wandzie i Czesławie Łapińskich wzruszające wspomnienie zamieścił syn Andrzej. Rys historyczny dziejów schroniska opracowała w tym dziale Barbara Morawska-Nowak, odnotowując najważniejsze szczegóły w dziejach tego zasłużonego dla turystyki i taternictwa obiektu.

W dziale: *Człowiek i góry* redakcja zamieściła teksty wspomnieniowe dwóch nieżyjących już taterników: reportaż Marka Ciepichała o alpinistycznej wyprawie trójki przyjaciół w norweskie góry Romsdal oraz Jerzego Sawickiego o osobliwych spotkaniach z licznymi mieszkańcami fauny Tatr. O wędrówce po Bieszczadach przed 50. laty zapoznaje Alicja Giełzak, opisując barwnie i z humorem dziesięciodniową wyprawę grupy przyjaciół z Łodzi.

W dziale: *Dziedzictwo* Stefan Maciejewski odtworzył dzieje powstania pierwszego Muzeum Tatrzańskiego w 1875 roku, wspominając zasługi profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, znanego i cenionego badacza fauny Tatr, współzałożyciela Towarzystwa Tatrzańskiego, Maksymiliana Siłę-Nowickiego. W sprawozdaniach TT za lata 1878 i 1879 nie ma jednak żadnej informacji o Muzeum Tatrzańskim. W 1887 roku Towarzystwo odstąpiło od statutowego zobowiązania dotyczącego powołania do życia muzeum w Zakopanem, a w roku następnym grupa ludzi spoza Towarzystwa sama założyła placówkę muzealną noszącą imię dra Tytusa Chałubińskiego. Antoni M. Ślusarczyk zanalizował w kolejnym artykule tego działu materiały o treściach ludoznawczych w publikacjach TT i PTT poświęcone góralom beskidzkim.

W roku 2006 minęła 130 rocznica wydania pierwszego tomu „Pamiętnika Towarzystwa Tatrzańskiego” mocno zaakcentowana w „nowym” czasopiśmie obecnego PTT, a w numerze 15–16 obecna jako druga obok setnej rocznicy schroniska, także

„nowego” nad Morskim Okiem. Józef Durden przeprowadził analizę treści tego cenego dla historii taternictwa i rozumianej szeroko problematyki górskiej rocznika, dokumentującego w działach sprawozdawczych bogatą działalność Towarzystwa Tatrzańskiego.

Kolejny dział: *Ocalić od zapomnienia* jest poświęcony pamięci „ludzi gór” (w tomie 14 Antonina Sebesta uściśla to pojęcie, odwołując się do uwarunkowań z dziedziny psychologii i socjologii). Zbigniew Jaworowski napisał ciepłe i serdeczne wspomnienie o prof. Stefanie Kozłowskim, człowieku o wspaniałej osobowości ze środowiska krakowskiego Koła Klubu Wysokogórskiego PTT. Redaktor Stefan Maciejewski przypomniał postać taternika zmarłego przed stu laty – Michała Kirkora, pochowanego na Pęksowym Brzyzku, odtwarzając zarazem losy kresowej rodziny Kirkorów. Miłośnika Tatr i karpackiej przyrody, przewodnika tatrzańskiego Jerzego Sawickiego, zmarłego w 2007 roku przypomniała Dominika Zaręba. Wśród rocznicowych wspomnień o zasłużonych postaciach związanych z historią Towarzystwa Tatrzańskiego Stanisław Falkiewicz wrócił do postaci Mieczysława hr. Reya, pierwszego prezesa TT (w 2006 r. minęła 170. rocznica jego urodzin). Szkic wspomnieniowy o Mariuszu Zaruskim, tym razem jako eksploratorze jaskiń, napisał Wojciech W. Wiśniewski.

W omawianym numerze 15–16 „Pamiętnika...” wprowadzono nowy dział, zatytułowany *Rocznice*, umieszczając w nim w kolejności: Instytucje i organizacje, wybitni i zasłużeni (za rok 2006 i 2007), noty o rocznicach instytucji i stowarzyszeń związanych swą działalnością z górami i górską turystyką oraz o ludziach zasłużonych dla gór – uczonych, społecznikach ruchu krajoznawczego i ochrony przyrody, taternikach, ratownikach, przewodnikach tatrzańskich, literatach, malarzach, rzeźbiarzach, kompozytorach, architektach.

We wszystkich numerach „Pamiętnika...” nie zabrakło także działu poświęconego organizacji i działalności ratowniczej TOPR. W ostatnich dwóch numerach odnotowano nawet poważniejsze akcje ratunkowe. Każdy numer rocznika zawiera kronikę PTT, w której zamieszcza się szczegółowe sprawozdania z działalności statutowej (Statut PTT wydrukowano w tomie pierwszym, wyd. Kraków 1992) zarówno Zarządu Głównego PTT, jak i poszczególnych oddziałów oraz kół Towarzystwa. W większości tomów znajdują się ponadto działy recenzenckie, w pierwszej kolejności omawia się w nich czasopisma Oddziałów Towarzystwa, a następnie periodyki innych związków i stowarzyszeń. Listy do redakcji kończą zawartość treściową każdego z roczników.

Niewiele miejsca zajmuje w „Pamiętniku” literatura i kultura. Tylko w tomie 8 (1999) pojawił się dział *W kręgu kultury*, w którym zaprezentowano motywy religijne w ludowej sztuce Podhalan, artykuły o Józefie Janosie, Rafale Malczewskim, Stanisławie Witkiewiczu i Jerzym Harasymowiczu. W tomie 14 poszczególne działy pisma rozpoczynają się wierszami Anny Milewskiej z tomików: *Odphynęli łodzią* oraz *Zawirowania*. W tomie 15–16 jako przerywniki między działami treściowymi zamieszczono wiersze Anny Skoczylas.

Redakcja „Pamiętnika PTT” zadbała o staranną oprawę graficzną poszczególnych roczników. Okładka jest przejęta z „Pamiętnika TT” z fragmentem wiersza W. Poła z *Pieśni o ziemi naszej*: „W góry, w góry miły bracie, tam swoboda czeka na cię”. Na obwolucie każdego tomu, w jej dolnej części jest umieszczony tytuł motywu przewodniego poszczególnego rocznika, np.: „120-lecie istnienia PTT” (t. 2), „Karpaty Wschodnie i Huculszczyzna” (t. 3), „Pireneje” (t. 4), „Karpaty Rumuńskie” (t. 5), „Hindukusz” (t. 8),

„50-lecie TPN” (t. 12), „100 lat <nowego> schroniska nad Morskim Okiem” (T.15–16). Większość artykułów, zwłaszcza z działów *Człowiek i góry*, *Ocalić od zapomnienia*, urozmaicają fotografie i rysunki utrzymane w stylizowanej kolorystyce dawnego „Pamiętnika...”.

W tomie 5 (1996) zamieszczono *Bibliografię zawartości PPTT*, zachowując układ treści wg działów w poszczególnych tomach. Z uwagi na bogatą i zróżnicowaną tematykę tego wartościowego czasopisma, warto byłoby zachęcić redakcję do kontynuacji tego przedsięwzięcia i uzupełnienia bibliografii zawartości kolejnych roczników.

Jan Wnęk
35. tom
„Rocznika Sądeckiego”
„Rocznik Sądecki”. T. XXXV,
Nowy Sącz 2007,
559 s.

W czerwcu 2007 roku dotarł do czytelników kolejny, XXXV tom „Rocznika Sądeckiego”. Periodyk ów po raz pierwszy ukazał się w 1939 roku¹. W *Przedmowie* do pierwszego tomu jego redaktor Tadeusz Mączyński² nakreślił zakres tematyczny zagadnień, który w znacznym stopniu realizowano w następnych dziesięcioleciach. Stwierdził, że celem twórców „Rocznika” jest

najszerzej pojęta praca naukowa: badawcza i wydawnicza nad całym regionem Sądeczyny i ościennymi terytoriami historycznie z nią związanymi, niezależnie od tego, czy znajdują się one już w granicach Rzeczypospolitej. „Rocznik Sądecki” zaś ma być naukowym, regionalnym czasopismem, w którym będą się ukazywały – celem popularyzacji – opracowane rezultaty tych prac naukowych, ma on bowiem być stale pogłębianym i uzupełnianym źródłem wiedzy o regionie Sądeczyny... nie możemy się ograniczyć jedynie do pracy na niwie wyłącznie historii... Zasięgiem naszych regionalnych studiów pragniemy objąć i inne dziedziny nauki, jak w szczególności przykładowo: geografję, historję literatury i sztuki, językoznawstwo a zwłaszcza dialektologję, etnografję, ekonomję, socjologję, nauki przyrodnicze, balneografję i in.³

W 1949 roku wydrukowano drugi tom „Rocznika”, ale natychmiast, niemal cały jego nakład, został skonfiskowany przez Urząd Bezpieczeństwa. Kolejne tomy „Rocznika

¹ F. Leśniak, „Rocznik Sądecki” jako regionalne czasopismo naukowe, „Małopolska”. R. V: 2003, s. 93–110.

² J. Długosz, *Mączyński Tadeusz (1898–1955)*, *Polski słownik biograficzny*, t. XX, s. 343–344; K. Golachowski, *Dr Tadeusz Mączyński (wspomnienie pośmiertne)*, „Rocznik Sądecki”, 1957, t. 3, s. 385–386.

³ T. Mączyński, *Przedmowa*, [w:] „Rocznik Sądecki”, 1939, t. 1, s. XI–XIII.